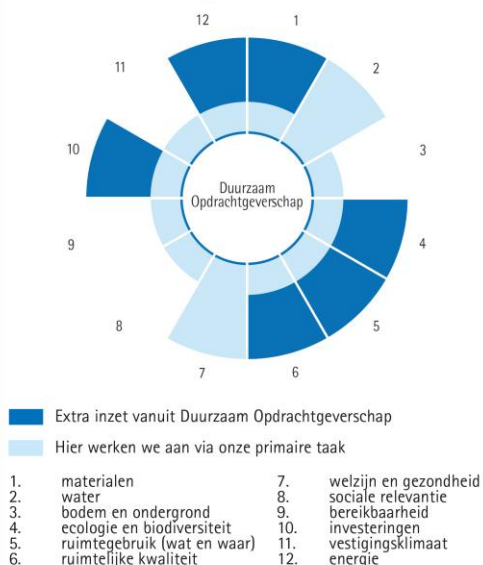

Duurzaam Opdrachtgeverschap, WERKPLAN

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden

HDSR staat voor Duurzaam Opdrachtgeverschap

Hier zetten we op in

De focus ligt op

1. materialen

4. ecologie & biodiversiteit

5. ruimtegebruik

6. ruimtelijke kwaliteit

10. investeringen

12. energie

Met Duurzaam Opdrachtgeverschap werken we aan het verduurzamen van alle bouw- en waterprojecten. Dit is waar we nu staan.

Wil je meer informatie of weten welke projecten we nog meer duurzaam uitvoeren? Neem dan contact op met: Fernand Hoogeveen

1. materialen

Project	Maatregel
Project GHJ	Oude oeverconstructies zijn schoongemaakt en geschaafd voor hergebruik langs de GHJ

4. ecologie & biodiversiteit

Project	Maatregel
Gemaal Meijepolder	Toepassen visvriendelijke pompen

5. ruimtegebruik

Project	Maatregel
Bergingsplas Blokhoven	Waterberging in combinatie met andere functies, zoals: natuurontwikkeling en recreatie

6. ruimtelijke kwaliteit

Project	Maatregel
Optimaliseren/verduurzamen buitenterreinen HDSR	Toepassen waterdoorlatende verharding en aanplant bijvriendelijke beplanting

10. investeringen

Project	Maatregel
Baggerwerkzaamheden GHJ	Inzet moderne graafmachine met minder uitstoot

12. energie

Project	Maatregel
Zonnestuw Schenkel	Stuw werkt op zonne-energie waardoor geen stroomaansluiting nodig is

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Tools	7
3. Financiën	9
4. Producten	10
5. Planning	17
6. Organisatie	18
Bijlagen	21

1. Inleiding

De Stichtse Rijnlanden is het waterschapswerk aan het verduurzamen. Het bestuur heeft in mei 2017 een Visie en Programma voor Duurzaamheid vastgesteld. Daarnaast zijn medewerkers vanuit hun eigenaarschap bezig om duurzaamheid een plek te geven in projecten. In dit plan leest u wat HDSR in 2019 en verder doet en wil doen aan Duurzaam Opdrachtgeverschap.

1.1 Aanleiding Duurzaam Opdrachtgeverschap

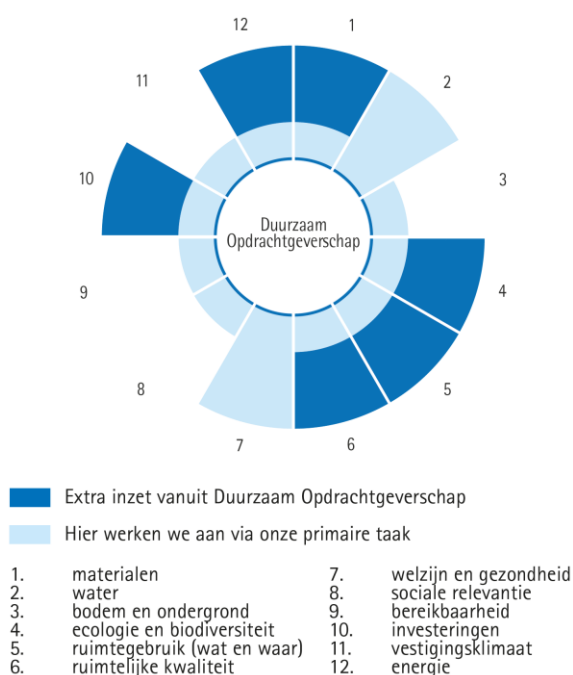
“De Stichtse Rijnlanden is ambitieus en werkt in 2020 in alle relevante projecten volgens de Aanpak Duurzaam GWW in de planuitwerkingsfase, aanbesteding en realisatiefase. Dit duurzaam werken is ‘business as usual’.” Deze ambitie is op 17 mei 2017 door het bestuur vastgesteld in de *Duurzaamheidsagenda deel 1: visie en uitgangspunten*¹. Deze ambitie moet leiden tot het borgen van duurzaamheid in de gehele cyclus van een project én het ontwikkelen van een duurzame aanpak aan de hand van projecten en praktijkervaringen.

Anno 2019 heeft de Unie van Waterschappen de Aanpak Duurzaam Grond-, weg- en waterbouw (ook wel DGWW) omgedoopt tot: *Duurzaam Opdrachtgeverschap* (ook wel DOS) en doen we als organisatie al veel op het gebied van duurzaamheid.

Vanaf 2016 doet het waterschap ervaring op met het werken volgens de Aanpak DGWW. We werken hierbij samen met waterschappen en andere overheden om de benodigde instrumenten te ontwikkelen en ons de aanpak eigen te maken. In 2019 rollen we de aanpak verder uit in een (groot) aantal nieuwe projecten, doen meer ondersteuning met facilitatoren en specialisten, betere aansluitende instrumenten en het doorlopen van een PDCA-cyclus om te leren van eigen en andermans ervaringen. Dat doen we door te evalueren, en te leren van andere externe partijen zoals andere waterschappen.

1.2 Doelgroep

Het plan is bedoeld voor collega's met een rol in DOS. De doelgroep bestaat uit projectleiders en –managers van IB, OSA, Zuiver en assetmanagers van de beheerafdelingen en adviseurs/facilitatoren in projecten. Daarnaast: de Ronde Tafel Duurzaamheid en de portefeuillehouder.

Figuur 1) Extra inzet vanuit Duurzaam Opdrachtgeverschap

¹ Bestuursvoorstel: *Duurzaamheidsagenda deel 1: visie, principes en uitgangspunten* DM#1236426 versie 4

1.3 Focus in aanpak

Binnen het Duurzaam Opdrachtgeverschap richten we ons op zes van de twaalf thema's van Duurzaamheid (zie figuur 1), te weten:

- materialen
- ecologie & biodiversiteit
- ruimtegebruik (wat en waar)
- ruimtelijke kwaliteit (hoe)
- investeringen en
- energie

In dit werkplan zijn voor elk van deze thema's concrete doelstellingen geformuleerd om bij te dragen aan de volgende overkoepelende duurzaamheidsdoelstellingen van het waterschap:

- a) HDSR reduceert ten opzichte van 1990 30% CO₂ in 2020 en 60% in 2050.
- b) HDSR voorziet in 2020 voor 40% van de eigen energiebehoefte en is in 2040 energieneutraal.
- c) Grondstoffen in bestaande ketens worden hoogwaardig benut.
- d) In 2050 zet HDSR 100% van het afvalwater om in waardevolle producten.

1.4 Specifieke doelen

Voor het behalen de overkoepelende duurzaamheidsdoelstellingen van het waterschap zijn projecten die we realiseren essentieel. Wij willen specifieke doelen stellen om duidelijk te maken welke bijdrage de projecten kunnen hebben, binnen de overkoepelende doelstellingen. Deze specifieke doelstellingen zijn in ontwikkeling en worden in 2019 verder uitgewerkt.

Om specifieke doelen op te stellen is inzicht nodig in de potentiële bijdrage van projecten op de overkoepelende duurzaamheidsdoelstellingen. Daarnaast zijn doelen nodig die meetbaar zijn. In 2019 gaan we hier zelf ervaring mee opdoen en werken we samen met medeoverheden en marktpartijen om dit beter in beeld te krijgen. Hieronder een eerste aanzet voor de thema's waar HDSR zich op focust.

Materialen/grondstoffen *duurzaam materiaalgebruik, productie en aanleg*

Nodig: Grondstoffenstromen in beeld (nulmeting) / visie op materiaalgebruik

Doelen (bestuurlijk niet vastgesteld):

- Circulaire grond-, weg- en waterbouwwerken (GWW), en;
- Verminderen uitstoot broeikasgassen met 50% in 2025 door keuze van type en verwerking materialen:
 - verminderen van niet recyclebare kunststoffen in werken (alternatief voor geotextiel)
 - lokaal verwerken van bagger
 - verminderen gebruik materialen met grote uitstoot van broeikasgassen zoals beton en staal

Doelen voor het gebruik materialen, vanaf:

- 2019 hergebruik van materiaal is een standaard onderwerp bij de duurzaamheidssessies in projecten
- 2020 hergebruik van materiaal maakt in de aanvraag richting de opdrachtnemer standaard onderdeel uit van de EMVI-criteria
- 2023 de helft van het vrijkomende materiaal wordt in projecten hergebruikt
- 2030 100% circulair aanbesteden in projecten (afval bestaat niet)
- 2050 in alle projecten wordt minimaal 90% van het materiaal hergebruikt

Ecologie / biodiversiteit

Nodig: bestaande kennis toepasbaar maken (Wat met biodiversiteit?) / nulmeting biodiversiteit / samen met beheer & uitvoering

Doelen:

- Biodiversiteit vergroten
- Aansluiten op omliggende groenstructuren

Ruimtegebruik *beslag op 'ongebouwde ruimte'*
adaptief vermogen ruimtelijke indeling

Nodig: kennis van duurzaam ruimtegebruik / vastgestelde doelen toegespitst op GWW projecten

Doelen:

- kennis opdoen van duurzaam ruimtegebruik
- monogebruik minimaliseren
- multigebruik faciliteren
- "Slim omgaan met Ruimte"

Ruimtelijke kwaliteit *belevingswaarde, gebruikerswaarde, toekomstwaarde*

Nodig: kennis van ruimtelijke kwaliteit / ruimtelijk kwaliteitskader voor watergangen, gemalen, oevers, kunstwerken en zuiveringen

Doelen:

- aandacht voor ruimtelijke kwaliteit in programma van eisen van GWW projecten

Investeringskosten *life cycle costs, balans in kosten en opbrengsten*

Nodig: kennis van investeringen

Doelen:

- LCC berekeningen uitvoeren voor alle 'relevante' (zie 1.5) GWW projecten
- Bewuste afweging van korte termijn investering versus lange termijn exploitatie

Energie *energiebesparing, CO₂-emissie, duurzame energiebronnen*

Nodig: eigen ervaring met reductie energieverbruik en energieopwekking bij GWW projecten

Doelen (bestuurlijk niet vastgesteld):

- Verminderen uitstoot broeikasgassen met 50% in 2025, en;
- Energieneutraal in 2040, door:
 - Reduceren energiegebruik met een gemiddelde van 30% over komende 10 jaar voor zowel energiegebruik in aanleg- als in gebruiksfase.
 - verminderen transportafstanden ten behoeve van werken
 - zero-emissie bouwverkeer en mobiele werktuigen. Dit is een uitdaging voor de markt als opdrachtnemer en wij als opdrachtgever.
 - Kansen voor energieopwekking benutten: 30% van energievraag in gebruiksfase zelf duurzaam opwekken.

1.5 Uitgangspunten en randvoorwaarden

1. DOS is projectondersteunend, het initieert geen eigen projecten
2. DOS wordt toegepast bij alle 'relevante' projecten. Dit zijn projecten waarvan:
 - de impact op de specifieke doelstellingen (zie 1.4 Specifieke doelen) significant is (groter dan 1%), of;
 - meekoppelen tot weinig meerkosten zorgt (kleiner dan 5% van de raming), of;
 - de uitstraling van het project voor een duurzaam waterschap groot is (subjectieve norm), of;
 - dit in de opdracht vanuit bestuur of ambtelijk opdrachtgever is meegegeven, of;
 - uitvoeringskosten groter zijn dan € 500.000 (de grote klappers)

Op de website van Duurzaam GWW is een document beschikbaar die elk thema heeft uitgewerkt en het doorvertaald naar doelstellingen, eisen en wensen:

<https://www.duurzaamgww.nl/wp-content/uploads/2018/07/Ambitieweb-12-themas.pdf>

2. Tools

Om duurzaamheid binnen programma's en projecten tastbaar te maken zijn vanuit de landelijk ontwikkelde systematiek *Aanpak Duurzaam GWW* vier hulpmiddelen/tools ontwikkeld. Dit zijn: de omgevingswijzer, het ambitieweb, DuboCalc en de CO₂-Prestatieladder.

2.1 Omgevingswijzer

Met de Omgevingswijzer van de provincie worden duurzaamheidskansen in beeld gebracht. Onze facilitators/sessiebegeleiders helpen projectteams hierbij. Tijdens één of meerdere sessies worden de kansen in beeld gebracht en vastgelegd. Daarna zorgt het projectteam voor verdere uitwerking.

2.2 Ambitieweb

Met het Ambitieweb wordt van de bovengenoemde kansen het ambitieniveau bepaald. Het ambitieniveau per thema is vastgelegd op pagina 3. Dit laat zien dat duurzaamheid standaard onderdeel uitmaakt van een project. Enerzijds vanuit de bestuurlijke ambities, anderzijds vanwege duurzaamheidsambities. De ambities op hoofdlijnen zijn door het bestuur vastgesteld². Onze facilitators nemen het projectteam mee in de eerste fase van het bepalen van ambities. Hogere ambities dan bestuurlijk vastgesteld kunnen leiden tot extra voorinvesteringen. Het projectteam stelt hiervoor een bestuursvoorstel op.

2.3 DuboCalc

Met behulp van het rekenprogramma DuboCalc kan de duurzaamheid van een ontwerp worden berekend. Hierbij wordt gekeken naar het hele traject van materiaalgebruik: van winning tot en met recycling. De uitkomsten kunnen gebruikt worden bij het maken van afwegingen en keuzes. Dit wordt interessanter wanneer meerdere varianten voor een project zijn opgesteld en de vergelijking gemaakt kan worden. Daarnaast kan Dubocalc gebruikt worden om keuzes op het gebied van materiaalgebruik te maken en tot HDSR-breed beleid te komen.

Op termijn is het de bedoeling om Dubocalc ook bij aanbestedingen in te zetten. Wanneer marktpartijen een ontwerp indienen dat duurzamer is dan het referentie-ontwerp, ontvangen zij een aanbestedingsvoordeel.

De HDSR-expert DuboCalc en het kernteam staan in de startblokken om HDSR-collega's met DuboCalc te ondersteunen.

HDSR heeft in 2018 een bijdrage geleverd aan een landelijke pilotgroep. DuboCalc rekent met milieudata uit een landelijke database. Uit de pilot bleek dat de database uitgebreid moet worden om beter aan te sluiten bij waterschapswerken. De Unie neemt in 2019 stappen om Dubocalc bij waterschappen te implementeren en om de datagegevens uit te breiden.

² Bestuursvoorstel: *Duurzaamheidsagenda deel 1: visie, principes en uitgangspunten* DM#1236426 versie 4

2.4 Monitoring voortgang en ontwikkeling

De in dit werkplan opgenomen doelen worden opgenomen in de jaarplannen voor DOS. Tweewekelijks vindt afstemming plaats tussen coördinator DOS en programma-manager van het Duurzaamheidsprogramma. Halfjaarlijks brengt de coördinator DOS verslag uit in de Ronde Tafel Duurzaamheid over voortgang op doelrealisatie, successen en belemmeringen.

Het team brengt onder andere 2-maandelijks een infographic uit om op luchtige manier medewerkers te informeren over voortgang en projecten. In hoofdstuk 4 staan de middelen beschreven om duurzaamheid in projecten te standaardiseren en te laten landen bij medewerkers (om onder andere eigenaarschap te ontwikkelen).

Het bestuur geeft ruimte aan medewerkers om te ontwikkelen. Voor velen is het thema Duurzaam Opdrachtgeverschap nieuw. Dit betekent een nieuwe manier van werken. Dat betekent ook dat we in de rol als duurzame opdrachtgever onszelf professionaliseren door het gewoon te doen (*learning on the job*). Dat doen we door te reflecteren en elkaars producten te reviewen. Daarnaast trekken opdrachtgever en opdrachtnemer, in het OG/ON-proces, samen op in projecten. Dit is vanaf de opdrachtformulering (vanuit bijvoorbeeld de assets, watergebiedsplannen of GOP's) tot en met de eindoplevering van een project.

3. Financiën

“Duurzaam is niet duurder, maar wel beter”, aldus Joop Atsma, voormalig staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat en trekker van de ‘Aanpak Duurzaam GWW’. Daar sluiten we als programma graag bij aan. Sterker nog: duurzaamheid toepassen in een project kan zelfs geld opleveren voor het waterschap als we slim omgaan met investeringen en verbinding weten te maken met de markt. Daar liggen de kansen. Een open houding als opdrachtgever is hierin essentieel.

3.1 Thema duurzaam opdrachtgeverschap

Het thema duurzaam opdrachtgeverschap valt onder de financiële verantwoording van het programma duurzaamheid. Voor het totale programma is door het bestuur voor 2019 € 250.000 beschikbaar gesteld.

Doorkijk naar 2020 en verder:

1. Verzoek in voorjaarsnota 2019 (2020 – 2023) voor 5 fte meer voor totale programma Duurzaamheid
2. Investeringen in beeld gaan brengen

3.2 Financiën in projecten

Innovaties

HDSR is van mening dat innovaties op het gebied van duurzaamheid voor het grootste deel betaald moeten worden uit projecten. Dit heeft effect op de bestuursvoorstellen die richting het bestuur gaan. Over het algemeen zal de rekening in beginsel hoger zijn omdat het nieuw is in de markt. Na enige jaren zal dit verschijnsel zich niet meer voordoen omdat het in het DNA zit van de markt. Vanuit het bestuur zou het prettig zijn als we in projecten kunnen innoveren, anders kunnen wij als professioneel duurzame opdrachtgever geen beweging in de markt krijgen om duurzaamheid te verankeren in projecten.

Duurzaamheidssessies en doorrekenen in DuboCalc

In 2019 zijn de sessies van de facilitators voor rekening van het programma, niet op rekening van het project. Dit heeft te maken met het feit dat de facilitators opgeleid moeten worden, ervaring opdoen in projecten en de echte winst te behalen is vanaf 2020. Na deze periode evalueren we. In de Ronde Tafel Duurzaamheid is afgesproken dat de kosten vanaf 2020 voor rekening komen op het project. Dit benaderen we als een onderdeel van de *conditionering* van een project (zoals onderzoek naar kabels en leidingen, flora en fauna, niet-gesprongen explosieven, bodemonderzoek, etc.). Op deze manier wordt het een onderdeel van een project. Ons voorstel is de IPM-rolhouders ‘technisch manager’ en ‘omgevingsmanager’ hiervoor verantwoordelijk te maken. Ditzelfde geldt voor de DuboCalc-berekening.

4. Producten

Dit hoofdstuk beschrijft een overzicht van alle producten die in 2019 en 2020 opgeleverd worden. Bij elk product staat een beschrijving van het document, de doelstelling en het beoogde kwartaal van oplevering.

Doelgroep en rollen

- AB/DB informeren
- Ronde Tafel Duurzaamheid informeren / richting geven
beslist mee over het programma duurzaamheid
- portefeuillehouder informeren / richting geven
bestuurlijk [trekker](#) van het programma duurzaamheid
- manager IB meebeslissen / richting geven
bepaald met de coördinator de juiste [uitvoeringsstrategie](#) van het thema DOS
- IB informeren
- projectleider en –manager meebeslissen
- projectmedewerkers meebeslissen
- technisch specialisten IB meebeslissen
- opdrachtgevers en beheerders meebeslissen
- facilitators/sessiebegeleiders informeren
- afdelingen Zuiver, WB, UV, OSA informeren

4.1 Jaarplan 2019

Vanwege de behoefte uit de organisatie, het transparant zijn wat we als team doen, en om te laten zien waar we mee bezig zijn, stellen we als team een jaarplan op. Dit jaarplan is het document waar je nu in leest. Het jaarplan beschrijft: de aanleiding van het thema DOS, de projectorganisatie die hierbij betrokken is, het geeft inzicht in de financiën van het programma duurzaamheid en daarmee het thema DOS, het beschrijft doelen en het vertrekpunt.

Doelen

- inzicht geven in de aanpak thema DOS
- het markeren van het vertrekpunt
- richting geven aan discussie over invulling DOS
- het naleven door het team DOS van de opgestelde doelen
- het naleven van de opgestelde planning
- duurzaamheidsoogst en voorbeelden inzichtelijk maken

Planning: Q2 2019 gereed

4.2 Rapportage materiaalgebruik

In *februari 2019* is de rapportage materiaalgebruik opgeleverd (DM1489120). Dit rapport geeft beeld over de gebruikte materialen in projecten binnen het Ingenieursbureau in 2015 en 2016 en de daarbij behorende CO₂-uitstoot (van productie van materialen). Dit geeft handvaten om doelen te bepalen waar de meeste CO₂-uitstoot gereduceerd kan worden (staal en beton: in productieproces, klei en granulaat: in verwerkingsproces).

Als vervolgstap kan 'beleid' gemaakt worden over de keuze in materiaalgebruik per type werk en het helpt om te specifieke doelen (paragraaf 1.4) te richten. Dit is uitgewerkt in de volgende paragraaf 4.3.

4.3 Stroomschema keuzemodel / materialenwijzer

In paragraaf 4.2 is het product 'Rapportage materiaalgebruik' beschreven. Deze paragraaf is het vervolg hierop. Het rapport geeft handvaten om doelen te bepalen waar de meeste CO₂-uitstoot gereduceerd kan worden. Zwart-wit kan worden gesteld dat de focus moet liggen op:

1. het productieproces van staal en beton (veel energie bij nodig)
2. het verwerkingsproces van klei en granulaat (grote uitstoot door materieel)

Als vervolgstap kan 'beleid' gemaakt worden over de keuze in materiaalgebruik per type werk. Voor het bouwen van een gemaal is ander materiaal nodig dan bijvoorbeeld een stuw of een dijkverbetering. Dit beleid moet in 2019 gemaakt worden zodat deze in 2020 beschikbaar is. Het gaat hierbij voornamelijk om standaardisering van materiaal in vergelijkbare projecten. Zo kunnen we optimaal gebruik maken van kennis die aanwezig is binnen de organisatie. Deze actie komt voort uit de behoefte van duidelijke lijnen en eenduidig materiaalgebruik. Het resultaat van dit beleid zou een keuzemodel per productgroep/project kunnen zijn. Verder is het van belang dat vanuit de opdrachtgeverskant richting komt die wordt vastgesteld bij de interne opdrachtformulering (raakvlak met het proces OG/ON dat nu loopt).

Doelen

- standaardisatie in productenkeuze
- efficiency
- imago naar buiten: HDSR werkt duurzaam en eenduidig
- kennisdeling

Planning: Q4 2019 gereed

4.4 Communicatieplan

Wij denken dat interne en externe communicatie essentieel is bij het werken aan duurzaamheid en DOS. De grote vraag die daarbij hoort is: 'Hoe verkopen we duurzaamheid en DOS binnen de organisatie zodat het breed gedragen en toegepast wordt?'. Welke inhoud communiceer je op welk moment met wie.

Het communicatiedoel voor 2019 is: *"Waar je ook werkt, wie je bent en welke rol je ook hebt: dit jaar is iedere medewerker van het HDSR meerdere malen in contact gekomen met iemand van het thema DOS of hoort over DOS via een communicatiemiddel."* Het team krijgt regelmatig vragen hoe duurzaamheid toe te passen in projecten of hoe mee te denken bij een aanbesteding. Dit is een mooi voorbeeld van de olievlek die we willen bereiken: een olievlek die steeds groter wordt. Daar moeten we dus energie op inzetten ('het bijvullen van de olie').

Communicatie vindt via diverse wegen plaats. Dat kan via een aantal fysieke en digitale uitingen. Daarnaast is communicatie vanuit de rol als ambassadeur belangrijk. De portefeuillehouder, managers die zitting hebben in de Ronde Tafel Duurzaamheid en het management kunnen deze rol vervullen.

Op verschillende manieren gaan we energie inzetten op dit thema qua communicatie:

1. opstellen van een communicatiekalender. Op deze manier verklikken we ons eigen thema in acties en activiteiten. Dit geeft ons houvast.
2. het ophalen en gebruiken van kennis in de organisatie
3. het houden van een lunchlezing (programmabreed)
4. het geven van presentaties voor verschillende afdelingen te starten met IB-sessie. Dit is in cocreatie met medewerkers van IB en is interactief.
5. gebruik maken van de tv's in de pantry's
6. inzetten van portefeuillehouder bij het uitdragen van het plan en het vieren van successen
7. het maken van een leuke video
8. het organiseren van een duurzaamheidsdag of –week (zoals de succesvolle vitaliteitsweek)
9. gebruik maken van het personeelsblad
10. het houden van een 3-wekelijks inloopspreekuur
11. het delen van leuke activiteiten of ontwikkelingen via intranet
12. infographic (zie paragraaf 4.5)

Planning: Q3 2019 gereed

4.5 Infographic oogst tot (t/m) 2018

De infographic is een inspirerende visualisatie van de oogst uit projecten van de afgelopen jaren. Het beschrijft aan de hand van een project op welke wijze duurzaamheid is toegepast op de 6 thema's waar vanuit het bestuur focus op ligt. Door beeld te geven aan een doelstelling proberen we collega's te inspireren. De infographic is een dynamisch document waarvan de inhoud op wisselende momenten wijzigt. Dit doen we door per thema een projectenbakje op te hangen waarin verschillende projecten liggen die mensen mee kunnen nemen of kunnen bekijken. Dit houten bakje wordt gemaakt door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Doelen

- inzicht geven in duurzaamheidsoplossingen en –resultaten uit projecten
- laten zien dat we al veel doen op duurzaamheidsgebied, vaak onbewust
- collega's inspireren
- duurzaamheid onder de aandacht brengen
- collega's trots laten zijn op hun project

Planning: Q2 2019 gereed. De inhoud wordt op wisselende momenten gewijzigd.

4.6 Inspiratieboek

In de vorige paragraaf is de infographic toegelicht. Dit product – het inspiratieboek – is bedoeld om de ervaringen en resultaten uit de afgelopen jaren te bundelen in een dynamisch digitaal document. Door deze aan te vullen met duurzaamheidsresultaten aan de hand van projecten kunnen collega's inspiratie opdoen voor hun eigen type project. We hoeven het wiel niet opnieuw uit te vinden, maar gebruik maken van de

bestaande kennis. Dat kan intern, via collega's maar zeker ook extern. Met waterschappen uit de andere regio (met name westelijk) en met de Unie van Waterschappen wisselen we kennis en resultaten uit. Het inspiratieboekje is: interactief, digitaal en vooral ook een groeidocument.

Doelen

- elkaar helpen om duurzaamheid in projecten vorm te geven
- inzicht geven in duurzaamheidsoplossingen en –resultaten uit projecten
- laten zien dat we al veel doen op duurzaamheidsgebied, vaak onbewust
- collega's inspireren
- collega's trots laten zijn op hun project
- medewerkers aan elkaar koppelen

Planning: Q4 2019 gereed. De inhoud van dit document wordt continue aangevuld en bijgewerkt.

4.7 Duurzaamheidschallenge Neerlands Diep

Neerlands diep, de academie voor publieke bouw- en infrastructuurprojecten, wil een bijdrage leveren aan betere resultaten voor deze projecten. ND heeft een uitvraag gedaan naar concrete verduurzamingsvraagstukken uit de praktijk. Dit om op zoek te gaan naar oorzaken van (systeem)belemmeringen die (het versnellen van) de verduurzaming van projecten in de weg staan. Met behulp van kansrijke ontwikkeltrajecten op het gebied van duurzaamheid wordt gezocht naar bestendige ontwikkelingen om meer ruimte te creëren om te doen wat nodig is. ND heeft aangeboden deze ontwikkel-trajecten het komend half jaar te willen begeleiden en faciliteren met het brede netwerk van Neerlands Diep. Deze challenge is tot stand gekomen als uitwerking van het Manifest versnelling verduurzaming bouw- en infraprojecten met als doel in de praktijk ook echt stappen te gaan zetten.

Als project wordt de 'Sterke Lekdijk' beetgepakt als voorbeeld voor andere dijkversterkingen, regionale keringen en lijnprojecten. Het gaat dus niet persé om de duurzaamheidskansen op zich, maar meer om de manier waarop we dit kunnen organiseren.

De volgende personen doen mee:

- Els van Grol: promotor kernteam, link naar ND via Topprogramma;
- Fernand Hoogeveen: coördinator DOS, projectleider civiele techniek;
- Leon Nieuwland: sponsor kernteam, programmamanager SLD;
- Martijn Jongens: programmamanager duurzaamheid, strategisch adviseur OSA;
- Monique van Nieuwenhuijzen-Hoeijmakers: manager projectbeheersing WAM SLD;
- Waldo Molendijk: strategisch contract manager SLD – trekker innovatie vanuit IB.

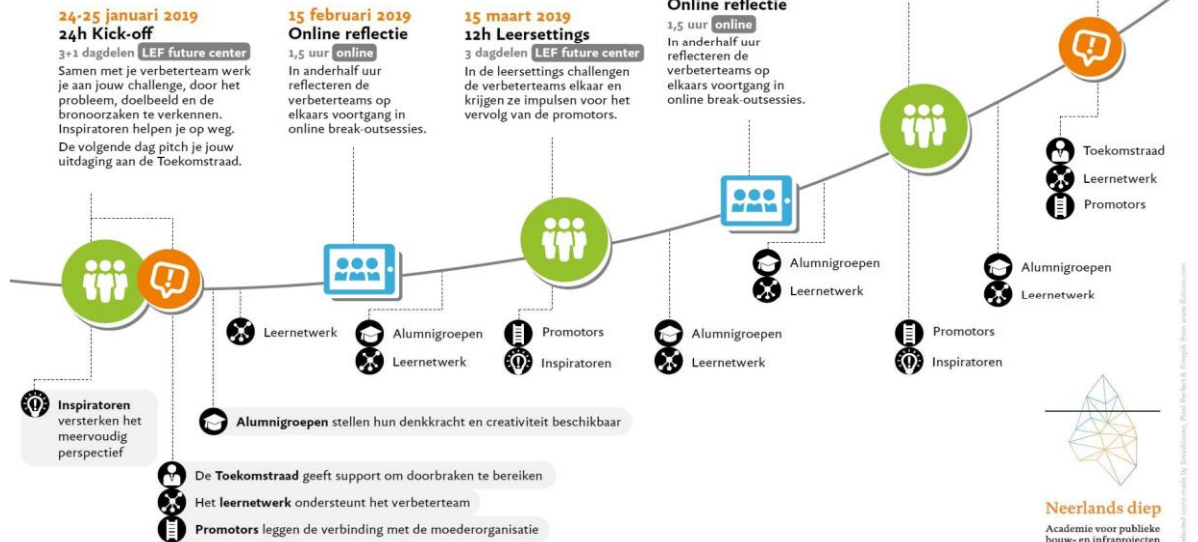
Doelen

- reuring brengen in de markt;
- vanuit het systeemdenken oplossingen vinden door het systeem aan te passen met behulp van het netwerk dat invloed heeft;
- collega's inspireren;
- HDSR aan de buitenwereld laten zien.

Nd Duurzaamheidschallenge powered by LEF future center

Benut de kracht van het netwerk van Neerlands diep en realiseer in een halfjaar bestendige en gedragen verbeteringen voor duurzaamheidsuitdagingen in de praktijk van bouw- en infraprojecten.

De Nd Duurzaamheidschallenge is een blended, cyclisch ontwikkeltraject gefaciliteerd door Neerlands diep, in samenwerking met LEF future center, waarin we de oproep van het Manifest versnelling verduurzaming bouw- en infraprojecten in praktijk brengen: versnellen door te verbinden.

Looptijd: januari – juni 2019.

bijlage: DM 1486461 *startdocument* duurzaamheidschallenge Neerlands Diep

4.8 Projectenlijst 2019

Net als in 2018 wordt een projectenlijst samengesteld, op basis van de planning van projecten in Primavera. Dit zijn projecten die in de verkennings- of planuitwerkingsfase zijn. Hieruit volgt een groslijst. Door het team worden de projectleiders en –managers gevraagd welke projecten geschikt zijn om te begeleiden door de sessiebegeleiders. Het doel van deze sessies is duurzaamheid in projecten te krijgen en het thema als standaard onderwerp bij de projecten in te bedden (conditionering).

Doelen:

- in 15 (nagaan of dit haalbaar is ivm. enerzijds projecten en anderzijds beschikbare tijd bij facilitators) projecten een sessie begeleiden, meer is winst
- de kennis van duurzaamheid vergroten van collega's
- zorgen dat men bewust is van duurzaamheid en welke positieve effecten het kan hebben binnen projecten
- resultaten delen
- ervaring opdoen voor volgende projecten, het proces en inzicht krijgen in behoefte van de medewerkers

Planning: het hele jaar door, begeleiding 1^e-lijns door coördinator facilitators.

Bijlage: DM1483983 20190118 *projectenoverzicht 2019 duurzaam opdrachtgeverschap*

4.9 Evaluatietools

Tools t.b.v. inzicht

Wat evalueren:

sessie facilitators evalueren, in projectteam evalueren van de doelstellingen versus resultaat. Daarnaast wordt verwacht dat facilitators na een aantal maanden bij de projectleider of –manager navraag doet voor de stand van zaken. Oftewel: wat is er gebeurd met de resultaten van de duurzaamheidssessie.

Monitoring

Doelen

- elkaar helpen om duurzaamheid in projecten vorm te geven

Planning: vindt plaats per product. Eindproduct is een evaluatiedocument waarin de succesfactoren zijn beschreven. Dit document is in Q1 2020 gereed over het jaar 2019.

4.10 CO₂-prestatieladder

De CO₂-prestatieladder heeft als doel de CO₂-reductie substantieel te vergroten door bedrijven te stimuleren om CO₂ te reduceren binnen de bedrijfsvoering, in projecten en in de keten. De Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden & Ondernemen (SKAO) is verantwoordelijk voor het gebruik, de doorontwikkeling en het beheer van de CO₂-prestatieladder.

Certificering als organisatie

Deze gaat over het laten certificeren van onze hele organisatie voor de CO₂-prestatieladder. Dit houdt in dat het niet alleen over projecten gaat bij bijvoorbeeld het Ingenieursbureau, maar ook in de bedrijfsvoering, oftewel: in de volledige keten van het waterschap. Binnen overheidsorganisaties zijn enkele gemeenten, provincies en een enkel waterschap reeds gecertificeerd voor de CO₂-prestatieladder. Dit punt wordt door Martijn Jongens, de programmamanager Duurzaamheid, opgepakt.

De CO₂-prestatieladder inzetten bij aanbestedingen

Als opdrachtgever kunnen wij opdrachtnemers stimuleren de CO₂-uitstoot te reduceren. Tegelijk geven we inhoud aan maatschappelijk verantwoord ondernemen. Met de inzet van de CO₂-prestatieladder bij aanbestedingen kunnen wij bedrijven met een certificaat voor de CO₂-prestatieladder fictieve korting geven zodat zij een grotere kans maken op het werven van een project.

Voor- en nadelen

Voordelen:

- we hebben als opdrachtgever een directe impact op hoe bedrijven omgaan met de reductie van CO₂-uitstoot
- de CO₂-prestatieladder geeft een inschrijver een impuls om zich te laten certificeren. De kans om een werk aan te nemen wordt immers groter
- het toepassen van de CO₂-prestatieladder bij onze aanbestedingen draagt bij aan ons imago
- het toepassen van de CO₂-prestatieladder draagt bij aan de doelstellingen van het bestuur zoals deze in het coalitieakkoord (uit 2015 en 2019) en het programma duurzaamheid zijn afgesproken

Nadelen:

- het MKB wordt min of meer uitgesloten omdat zij niet of nauwelijks gecertificeerd zijn, ten minste als we niet op de juiste manier het MKB weten te stimuleren. Hier ligt dan ook een opgave voor ons.
- het kost het waterschap indirect geld. De korting die een opdrachtnemer krijgt bij een aanbesteding is fictief. Indirect betalen wij dus voor de certificering
- De CO₂-reductie wordt behaald in de organisatie van de opdrachtnemer, dus niet direct op de projecten die buiten uitgevoerd worden. Dat kan als belemmering worden gezien, echter is dit een verandering van mindset. Het gaat namelijk om CO₂-reductie in de volledige keten, uitvoering van een project is dan een onderdeel van deze keten.
- de markt wordt overvraagd en zegt gerust 'nee' tegen de opdracht. Kans is dus dat een opdracht niet gegund gaat worden.

Inkoopbeleid

In samenwerking met de inkoopadviseurs wordt gewerkt aan een visie op het gebruik van de CO₂-prestatieladder. In het derde kwartaal van 2019 wordt de visie aan de Ronde Tafel Duurzaamheid voorgelegd.

5. Planning

Het werkplan 2019 geeft inzicht in de stappen om te komen tot een gedegen uitrol van Duurzaam Opdrachtgeverschap. Ook geeft het plan inzicht in welke concrete projecten wanneer worden opgepakt en wat de doelstellingen zijn.

Procesplanning met het Torenmodel

Door middel van het Torenmodel verkrijgt het team inzicht in het totale proces om Duurzaam Opdrachtgeverschap in te voeren. Het torenmodel is een dynamische plannings- en procestool, dat wordt gebruikt om samen inzicht te verkrijgen door in te gaan op wat er speelt, stakeholders, doelstellingen, reikwijdte, resultaten en effecten.

DM#1482314 Torenmodel Duurzaam Opdrachtgeverschap

Planning producten

In onderstaande tabel is de planning opgenomen van alle op te leveren producten.

#	product	omschrijving	gereed
01	jaar-/werkplan 2019	vanuit behoefte een document met de aanleiding van het thema DOS, de projectorganisatie, doelen en producten.	Q2, 2019
02	rapportage materiaalgebruik	rapport geeft beeld over de toegepaste materialen in 2015 en 2016 en de daarmee CO ₂ -uitstoot in die projecten.	Q1, 2019
03	stroomschema keuzemodel / materialenwijzer	standaardisering van materiaalgebruik in projecten	Q4, 2019
04	communicatieplan	document waarin aangegeven wordt hoe iedere medewerker in contact komt met DOS	Q3, 2019
05	infographic	inspirerende visualisatie van de duurzaamheidsoogst uit projecten.	Q2, 2019
06	inspiratieboek	bundelen van ervaringen en resultaten uit de afgelopen jaren en externe partijen, i.s.m. waterschappen regio west	Q4, 2019
07	duurzaamheidschallenge Neerlands Diep	m.b.v. Neerlands Diep een versnelling geven aan de verduurzaming van bouw- en infraprojecten met Sterke Lekdijk als voorbeeld	Q2, 2019
08	projectenlijst 2019	overzicht van de projecten die in 2019 worden begeleid door de sessiebegeleiders	hele jaar
09	evaluatiedocument	evalueren van de doelstellingen en producten uit het jaar-/werkplan 2019	Q1, 2020
10	CO ₂ -prestatieladder	memo gericht aan RTD i.s.m. afdeling Inkoop over 'organisatie' en 'aanbesteding'	Q3, 2019
11	duurzaamheidssessie	beschrijving van de oogst uit de duurzaamheidssessies	hele jaar

6. Organisatie

Binnen het programma duurzaamheid zijn verschillende teams actief. Deze zijn in bijlage 2 schematisch weergegeven. Binnen het thema DOS zijn meerdere teams actief die in de volgende paragrafen beschreven worden.

6.1 Team DOS

Het **kernteam** komt 1x per maand bij elkaar. De organisatie van het HDSR is hierin vertegenwoordigd. De doelstellingen van het kernteam zijn:

1. zorgen dat het kernteam een goede afspiegeling is van de organisatie
2. terugkoppelen van de 'geluiden' uit de organisatie
3. het verspreiden van het prachtige thema duurzaamheid in de organisatie,
4. kennisdeling
5. elkaar helpen bij uitdagingen of worstelingen
6. het bespreken van interessante aanbestedingen

Kernteam:

naam	functie/rol	afdeling	fte / uren
Fernand Hoogeveen	coördinator DOS, projectleider civiele techniek	IB	0,20 /
Johan Leguijt	technisch specialist	IB	0,40 /
Karin Koster	adviseur inkoop en aanbesteding	MO	/ 80
Jannet Kamminga	bedrijfskundig medewerker	WB/UV	/ 80
Nico de Bruijn	adviseur ecologie, coördinator team sessiebegeleiders	WB/UV	/ 150
Astrid Russchen	adviseur communicatie	communicatie	/ 100

Overige specialisten en betrokkenen:

naam	functie/rol	afdeling	fte/uren
Vincent van Rheenen	adviseur	OSA	0,14 / 200
Eric-Paul 't Hart	technisch specialist, specialty DOS: DuboCalc	IB	0,50 / 700
Nolly Spithoven	secretaresse		/ 40
Martijn Jongens	programmamanager 'Duurzaamheid', strategisch adviseur	OSA	0,40 /

Overige specialisten worden ingezet om een opdracht uit te voeren. Een voorbeeld hiervan is het uitzoeken of het HDSR de CO₂-prestatieladder moet inzetten in al onze projecten. De uitkomst hiervan wordt gedeeld met de Ronde Tafel Duurzaamheid die hier richting in kan geven of, als dat nodig is, besluiten neemt.

6.2 Team sessiebegeleiders

Binnen het team bestaat een team sessiebegeleiders (facilitators) onder leiding van Nico de Bruijn. Het team begeleidt in duo's een sessie in een project. In de eerste helft van 2019 worden de facilitators intern opgeleid om op een juiste en eenduidige manier duurzaamheid in projecten vorm te geven en de projectleider en –manager (PL/PM) hierin te faciliteren.

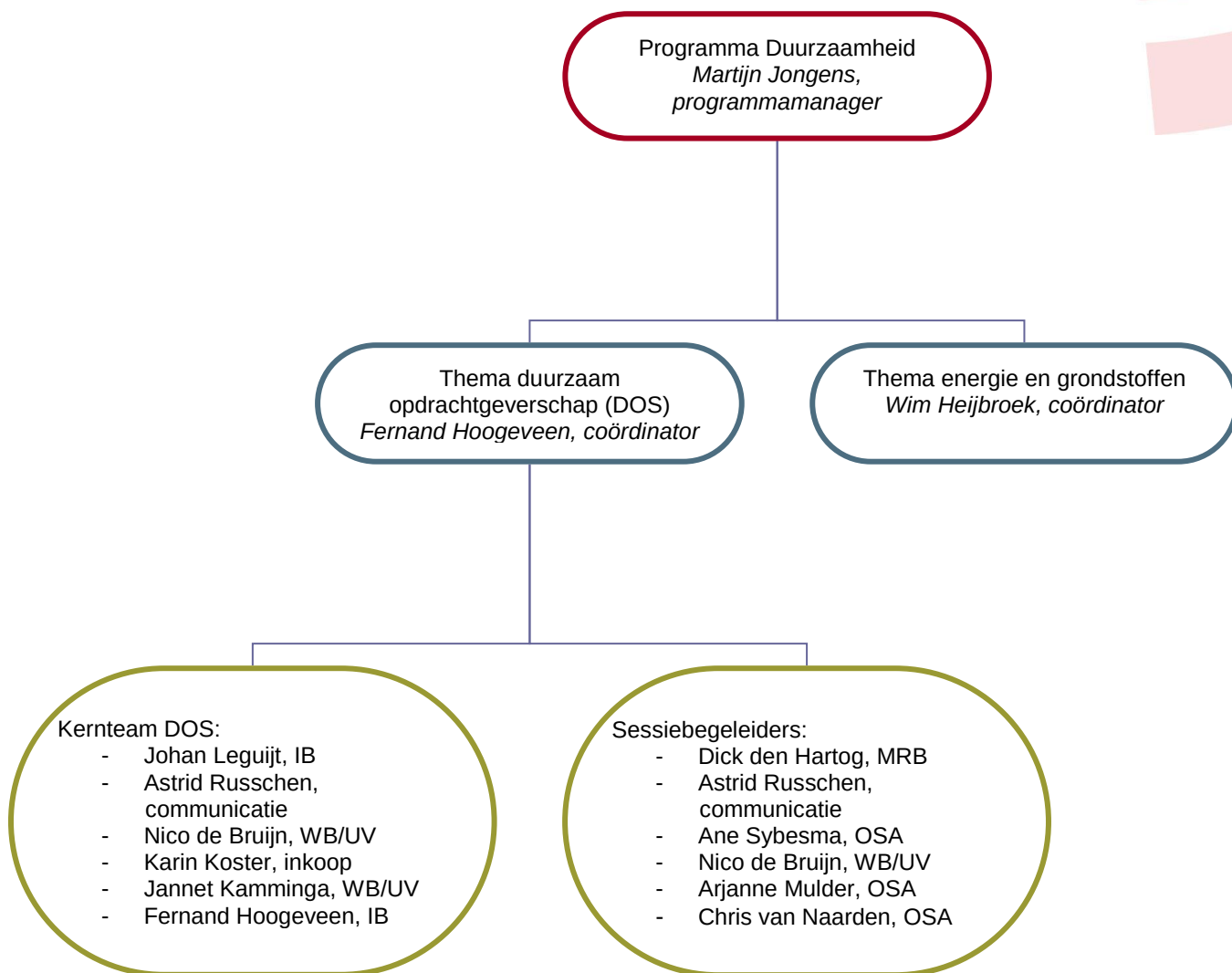
Het proces van een sessie ziet er als volgt uit:

1. Het houden van een intakegesprek met de PL/PM. In dit gesprek wordt het project uitgelegd en besproken wat de doelstellingen zijn op duurzaamheidsgebied. Dit kunnen doelstellingen zijn die zijn opgedragen door het bestuur of interne opdrachtgever of specifieke doelstellingen.
2. Het duo dat de sessie gaat begeleiden bepalen samen een strategie om de sessie te begeleiden. Daarbij raadplegen ze eerder gedane projecten en worden eigen ervaringen uitgewisseld. Daarnaast wordt de sessie ingepland.
3. De sessie wordt gehouden. Meestal is het projectteam hierbij aanwezig (PL/PM, opdrachtgever, adviseurs, ontwerpers, etc.). Soms is het goed dit samen met de markt te doen (bijvoorbeeld een extern adviesbureau, provincie Utrecht / Zuid-Holland, Natuurmomenten of een aannemer). Zo ontstaan inspirerende sessies met mooie en soms verrassende uitkomsten. In de sessie wordt de Omgevingswijzer en Ambitieweb behandeld, dit zijn dé instrumenten die de kaders aangeven. Daarnaast is veel ruimte om te brainstormen en ideeën te laten ontstaan.
4. Na de sessie wordt door de sessiebegeleiders de Omgevingswijzer en Ambitieweb op hoofdlijn uitgewerkt, dit detailniveau is in afstemming met de PL/PM, en digitaal verzonden naar de PL/PM. De detailuitwerking is de verantwoordelijkheid van de PL/PM.
5. De sessiebegeleiders beschrijven, in een nog te maken document, de ervaringen en uitkomsten van de sessies om de 'oogst' vast te leggen.
6. De sessiebegeleiders vragen na een x aantal maanden hoe invulling is gegeven in het project en rapporteren dit in de 'oogst'.

Team sessiebegeleiders:

naam	functie/rol	afdeling	fte/uren	begroot
Dick den Hartog	rayonmedewerker	MRB	0,07 / 100	begroot in basisbudget D-prog
Astrid Russchen	adviseur communicatie	communicatie	0,07 / 100	volgens spelregels tijdschrijven geen uren schrijven
Ane Sybesma	omgevingsmanager	OSA	0,07 / 100	idem
Nico de Bruijn	adviseur ecologie, coördinator team	WB/UV	0,11 / 150	idem
Arjanne Mulder	beleidsadviseur	OSA	0,07 / 100	idem
Chris van Naarden	adviseur veenweide	OSA	0,07 / 100	idem

6.3 Relatie lijnorganisatie (intern)

6.4 Werkgroepen en initiatieven extern

Het HDSR levert een grote bijdrage op het gebied van duurzaamheid in Nederland. Dit is regionaal maar ook mondiaal. Wij doen als HDSR mee met de volgende initiatieven en/of werkgroepen:

- deelname aan de bijeenkomsten van Regio West (cluster van circa 7 waterschappen die duurzaamheidsinfo met elkaar delen en met elkaar samenwerken).
- Werkgroep ontwikkelen Duurzaam GWW, CROW
- Circulaire economie, Unie van Waterschappen
- Pilotgroep DuboCalc, Unie van Waterschappen
- Duurzaamheidschallenge, Neerlands Diep
- Werkgroep baggeraars, Nederlandse vereniging van baggeraars

Bijlagen

1. duurzaamheidsagenda 2017 – deel 1: visie en uitgangspunten	DM 1303459
2. duurzaamheidsagenda 2017 – deel 2: programma	DM 1309985
3. Startdocument duurzaamheidschallenge Neerlands Diep	DM 1486461
4. Projectenoverzicht 2019 duurzaam Opdrachtgeverschap	DM 1483983
5. Torenmodel Duurzaam Opdrachtgeverschap	DM 1482314